

Дарин Ангеловски

ЗА ЛИТЕРАТУРАТА СО ЛЈУБОВ И ПОСВЕТЕНОСТ

(Стојменска-Елзесер, Соња: *Со посвета*, Скопје: Дијалог, 2013)

Книгата „Со посвета“ на Соња Стојменска-Елзесер претставува избор од триесет стручни и научни трудови посветени на автори и на дела од македонската и од светската литература. Богатиот книжевно-критички материјал е организиран во три целини од кои првата, насловена како „Сондирања“, донесува низа значајни студии со изразен компаративистички предзнак. Во вториот дел, насловен како „Беседи“, се претставени трудови пишувани по разни поводи и пригоди како говори и прикази за книжевни и научни дела од македонски автори, додека третиот дел, со наслов „Љубопитства“, се осврнува на автори и на дела од светската литература и од литературната теорија.

Книгата започнува со студијата посветена на „светлосната нишка“ вткаена во стиховите на поетот и татко Љупчо Стојменски, со која авторката ги загатнува општочовечките прашања што произлегуваат од размислувањата за слоевитата структура на идентитетската свест во поглед на националното, семејното и личното себедоживување. Наредната студија дијакронски го проследува книжевниот еротизам во македонската литература и ја осветлува неговата двојна природа во домашниот книжевен говор - како прослава, движечка сила и креативен принцип од една страна, но и како мрачен, дијаболичен и монструозен мотив, од друга. Предмет на креативни набљудувања во овој дел се и внатрешните релации помеѓу расказите на современата македонска писателка Оливера Ќорвезирска со прозните остварувања на автори од поширокиот контекст на балканските литератури, потоа, блиската релација помеѓу феноменот метаморфоза и феноменот игра согледани преку примерите од класичното античко дело „Златното магаре“ од Апулеј и постмодернистичкиот расказ „Винска мушичка“ од Венко Андоновски. Оваа низа инспиративни книжевни

согледби е збогатена и со интересот за биографизмот, како специфична книжевна технологија во современата македонска проза претставена преку примерите од романите „Разговор со Спиноза“ на Гоце Смилевски, „Заклученото тело на Лу“ на Оливера Ќорвезироска и „Тагата на Мајлс Франклин под Кајмакчалан“ на Иван Чаповски. Кон последниот во оваа низа дела, Стојменска-Елзесер, се осврнува во посебна студија каде на фонот на случувањата од Балканските војни го разгледува специфичниот однос помеѓу литературата и историскиот податок. Предмет на внимание во овој блок се и поимањата на судбината преку мотивот на наречниците во македонскиот фолклор и во македонската современа поезија, освртот кон поетското творештво на Богомил Ѓузел поместено во изборот „Остров на копно“, како и основните форми на патописност во различните видови уметност, односно, мапирањата на најфреквентните дестинации во македонскиот книжевен патопис според кои авторката составува впечатлива слика на светот.

Во вториот циклус текстови вниманието е подеднакво насочено кон низа остварувања во македонската книжевна ризница и кон теориските промислувања во македонската книжевна наука. Циклусот е составен од пригодните беседи за поетските дела на К. Рацин, Ј. Стрезовски, Р. Лазаров и Б. Самоников, изнесени по разни поводи. Во овој дел се претставени и поетските збирки „Квартети“ на В. Мартиновски, „Грабнувањето на Европа“ на И. Џепароски и прозниот првенец на И. Додовски насловен како „Големиот куфер“. Освен толкувањата на книжевните дела од посочените автори, во овој дел се застапени и размислувањата за преводот како творечки чин врз примерот на руското издание на романот „Невестата на змејот“ од В. Урошевиќ, потоа, прилогот посветен на научниот влог на Б. Ристовски во современата рацинологија кај нас, љубопитствата на М. Ѓурчинов за книжевноста и за книжевната наука во неговата книга „Од сегашен агол“, како и оние за креативниот допир помеѓу размислувањата на авторката за „големата игра“ наречена книжевност“ со размислувањата во книгата „Игра и симулации“ на В. Мојсова-Чепишевска. Сите овие текстови претставуваат инспиративни толкувања на книжевни и на теориски дела изградени според специфичен сензибилитет кој е препознатлив и во третиот дел од книгата, каде што д-р Соња Стојменска-Елзесер го осветлува феноменот на заумноста

кај руските формалисти, посветува внимание на некои книжевни пунктови врз кои се одвива дијалогот помеѓу украинските и македонските вљубеници во убавиот збор и се осврнува на придонесот на хрватската славистика во компаративното проучување на словенските литератури преку портретирањето на интелектуалниот хабитус на Александар Флакер. Посебна целина во овој дел сочинуваат и освртите за поедини дела од светската литература како што се романите „Обломов“ на Иван Александрович Гончаров, „Смртта на Артемио Круз“ од Карлос Фуентес, романот „Синови и љубовници“ и романот „Љубовникот на Леди Четерли“ од Дејвид Херберт Лоренс и освртот кон култните раскази на Едгар Алан По објавени кај нас во збирката „Маската на црвената смрт“ со што авторката заокружува еден сегмент од своето проучување на домашната и на светската литература во изминатата деценија.

Во таа насока д-р Ана Мартиноска со својата рецензија кон оваа книга ја подвлекува „широчината на професионалните интереси на Стојменска-Елзесер и нејзиното посветено следење и реагирање на збиднувањата во книжевниот живот во (и вон) нашата земја“. Она што во оваа прилика може да се додаде за книгата „Со посвета“, е дека со неа авторката ја продолжува личната дијалогична низа на прашања и одговори својствена, впрочем, и за секој оној што одлучил професионално да се занимава со проучување на литературата. Ваквата определба, дијалектички да се трага по вредностите на литературата, природно се надоврзува кон настојувањата на авторката да ги разрешува личните дилеми околу социо-културната оправданост и значење на својот професионален ангажман. За него, Стојменска-Елзесер, во една друга прилика и по повод на една друга своја книга ќе каже: „ако се занимаваш со литература од љубов и посветеност не си постигнал ништо, доколку не ги пренесеш таа љубов и таа посветеност барем на уште некој друг, а пред сè на генерациите што доаѓаат“. Оттука приредувањето на триесетте есеи, беседи и критички студии во облик на книга, освен што претставува чин кој трајно ги обелоденува професионалните преокупации пред љубопитниците, тој, како што сугерира самиот наслов, претставува и гест на обраќање кон заедницата, но и поттик за домислување на она што некој некогаш го помислил и го напишал за литературата и литературната теорија.